

รายวิชา ประวัติศาสตร์

รหัสวิชา ส๒๒๑๐๔

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

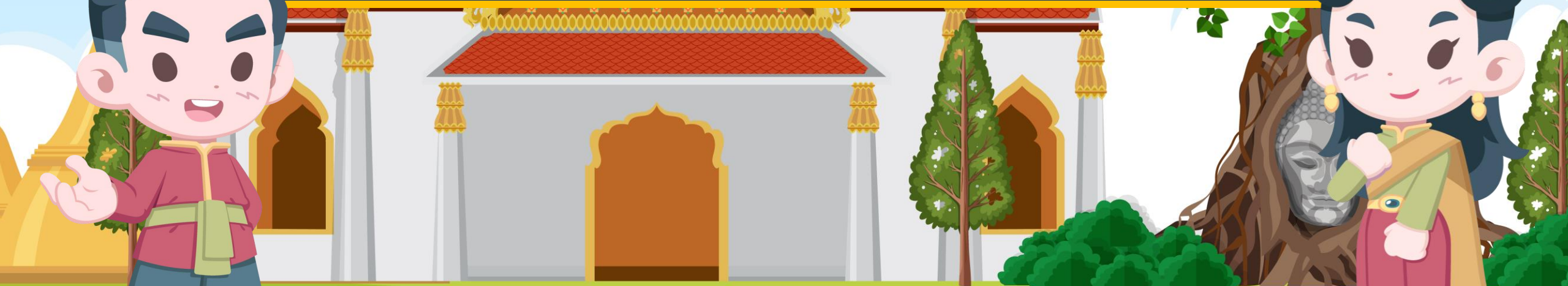
เรื่อง พัฒนาการทางด้านสังคม
ของอาณาจักรอยุธยา

ครูผู้สอน ครูชิวากร จวบรัมย์

ครูอาทิตย์ ชัยเทพา

เรื่อง พัฒนาการทางด้านสังคม ของอาณาจักรอยุธยา

จุดประสงค์การเรียนรู้ด้านความรู้

๑. อธิบายพัฒนาการด้านสังคมของ
อาณาจักรอยุธยาได้
๒. ยกตัวอย่างบุคคลสำคัญของโครงสร้าง
สังคมไทยสมัยอยุธยาได้

จุดประสงค์การเรียนรู้ด้านทักษะและกระบวนการ

๑. วิเคราะห์พัฒนาการด้านสังคมของอาณาจักรอยุธยาที่มีต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมได้
๒. อภิปรายเกี่ยวกับลักษณะชนชั้นของผู้คนในสังคมสมัยอยุธยาได้

จุดประสงค์การเรียนรู้ด้านคุณลักษณะ

เห็นคุณค่าและกระตือรือร้นต่อการปฏิบัติ
กิจกรรมอภิปรายร่วมกัน

พัฒนาการทางด้านสังคม

ของอาณาจักรอยุธยา

“ คักตึนา ”

คักตึนา คือ สิ่งที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ของบุคคลในสังคม จำนวนของคักตึนาจะบ่งบอกสิทธิและหน้าที่ บทบาทของแต่ละคน และที่ใช้คักตึนานั้น เพราะคนไทยสมัยนั้นมี “นา” เป็นเครื่องมือสำหรับการยังชีพในชีวิตประจำวัน
ทั่วทุกคน

“คักตึนา”

อุปราชา	คักตึนา	๑๐๐,๐๐๐
สมุหกลาโหม	คักตึนา	๑๐,๐๐๐
สมุหนายก	คักตึนา	๑๐,๐๐๐
ขุนนาง(เจ้ากรม)	คักตึนา	๕,๐๐๐
พระภิกษุ	คักตึนา	๔๐๐
ไพร่	คักตึนา	๒๐-๑๐๐
ทาส	คักตึนา	๕

ใบความรู้เรื่องโครงสร้างสังคมสมัยอยุธยา

สังคมสมัยอยุธยา

กรุงศรีอยุธยาปกครองรูปแบบที่มีกษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข ที่มีอำนาจสูงสุดในการปกครอง แผ่นดินพระองค์ทรงมอบหมายให้พระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางปกครองดูแลเมืองลูกหลวง หลานหลวง และเมืองหน้าด่านต่างพระเนตรพระกรรณส่วนเมืองประเทศราชมีเจ้านายในราชวงศ์เก่าปกครอง ขึ้นตรงต่อกรุงศรีอยุธยาเมืองราชธานี สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทรงปฏิรูปการปกครองลดทอนอำนาจหัวเมือง ทรงแยกการบริหารราชการแผ่นดินออกเป็น 2 ฝ่าย คือฝ่ายทหาร มีสมุหพระกลาโหมเป็นผู้รับผิดชอบ ฝ่ายพลเรือน มีสมุหนายกเป็นผู้รับผิดชอบ ในฝ่ายพลเรือนนั้นยังแบ่งออกเป็น ๔ กรม หรือตุศตมภ์ คือสี่เสาหลัก ได้แก่ กรมเวียงหรือนครบาลทำหน้าที่ปกครองดูแลบ้านเมือง กรมวังหรือธรรมาภิกรณ์ ทำหน้าที่ดูแลกิจการที่เกี่ยวข้องกับงานต่างๆ ในพระราชวังและราชสำนัก กรมคลังหรือโกษาธิบดี ทำหน้าที่ดูแลด้านการค้า และการต่างประเทศกรมนา หรือเกษตรราธิการ ทำหน้าที่ดูแลเรื่องเกษตรกรรม ซึ่งรูปแบบการปกครองนี้ใช้สืบต่อมาตลอดสมัยอยุธยา

สังคมอยุธยามีการแบ่งเป็นชนชั้นต่างๆ แยกเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ ชนชั้นสูงหรือมูลนาย ประกอบด้วยพระมหากษัตริย์ ทรงมีพระราชอำนาจสูงสุดในฐานะพระประมุข ระดับรองลงมาคือ พระบรมวงศานุวงศ์ เจ้าเมืองและขุนนาง ซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ระหว่างพระมหากษัตริย์กับราษฎรสามัญชนทำหน้าที่ควบคุมชนชั้นใต้ปกครอง นั่นก็คือ ไพร่และทาส

ไพร่ คือพลเมืองสามัญ เป็นคนส่วนใหญ่ของสังคม ซึ่งกฎหมายกำหนด ให้ไพร่ต้องสังกัดมูลนาย เป็นระบบควบคุมกำลังคน ของทางราชการ ไพร่ถูกเกณฑ์แรงงานไปทำราชการให้หลวงปีละ 6 เดือน แต่หากไพร่คนใดที่ไม่ต้องการจะถูกเกณฑ์แรงงานจะต้องจ่ายเงินหรือสิ่งของเพื่อทดแทนแรงงาน เรียกว่าส่วย แรงงานไพร่จะไม่มีเงินเดือนเป็นค่าตอบแทน แต่สิ่งที่ไพร่จะได้รับคือการปกป้องคุ้มครองจากมูลนายที่ตนสังกัด

ทาส คือแรงงานของมูลนายตลอดชีวิต อันเนื่องมาจากเหตุผลทาง ด้านสงครามด้านเศรษฐกิจ การสืบสายเลือดทาสนั้นจะถูกเลี้ยงดูโดยมูลนายไปตลอดชีวิต

ที่มาของข้อมูล

อุทยานประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา. (๒๕๖๓). สังคมสมัยอยุธยา.

สืบค้นเมื่อ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๕ จาก <https://www.finearts.go.th/ayutthayahistoricalpark/categorie/history>

ใบความรู้ เรื่อง ลักษณะโครงสร้างสังคม สมัยอยุธยา

(สามารถดาวน์โหลดได้ที่ www.dltv.ac.th)

โครงสร้างสังคมไทยในสมัยอยุธยา

แบ่งออกเป็น ๒ ชั้น คือ

๑. ชั้นปกครอง ประกอบด้วย

กษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนาง

๒. ชั้นผู้ถูกปกครอง ประกอบด้วย

ไพร่และทาส

พระมหากษัตริย์

ทรงมีฐานะประมุขสูงสุดในอาณาจักร ทรงปกครอง
ดูแลทุกข์ สุข ของประชาชน ให้บ้านเมืองสงบสุข

พระมหากษัตริย์ของอยุธยาทรงมีฐานะเป็น
ธรรมราชา สืบทอดตามคติความเชื่อของศาสนาพุทธ
ตั้งแต่สมัยสุโขทัย ทรงปฏิบัติพระองค์ตามสอนใน
พระพุทธรศาสนาที่เรียกว่าทศพิธราชธรรม ๑๐ ประการ

พระบรมวงศานุวงศ์

เจ้านายหรือเชื้อพระวงศ์ของพระมหากษัตริย์
ได้แก่ พระราชโอรส พระราชธิดา และพระญาติอื่น ๆ
ยศของเจ้านาย มี ๒ ประเภท คือ

- สกุลยศ
- อิสริยยศ

ขุนนาง

สามัญชนที่เข้าถวายตัวรับราชการกับ
พระมหากษัตริย์ได้รับการแต่งตั้งให้มี ยศ ตำแหน่ง
ราชทินนามและศักดินา ตั้งแต่ ๔๐๐ ขึ้นไปเรียกว่า
ขุนนาง มีหน้าที่บังคับบัญชากองงานต่าง ๆ ที่ได้รับ
มอบหมาย

ไพร่

คือ สามัญชนทั้งชายและหญิง ไพร่ทุกคน
ต้องขึ้นทะเบียนเข้าสังกัดมูลนาย คือ เจ้านาย
และขุนนาง

ไพร่

- **ไพร่หลวง** คือ ไพร่ที่ขึ้นทะเบียนสังกัดพระมหากษัตริย์ โดยทรงแจกจ่ายไปประจำกรมกองต่าง ๆ ไพร่หลวงจะเข้าเดือนออกเดือน เวลาเมื่อศึกสงครามต้องออกรบ แต่มีไพร่ที่อยู่ห่างไกลยกเว้นมารับราชการเรียกว่า ไพร่ส่วย อาจจะส่งสิ่งของ เงิน มาแทน
- **ไพร่สม** คือ ไพร่ที่พระมหากษัตริย์พระราชทานแก่เจ้านายและขุนนาง ซึ่งมีฐานะเป็นมูลนาย

ทาส

คือ คนชั้นที่ต่ำที่สุดในสังคมและไม่มีอิสรภาพในตนเอง ทาสในอยุธยามี ๗ ประเภท

๑. ทาสสินไถ่
๒. ทาสในเรือนเบี้ย
๓. ทาสมีผู้ให้
๔. ทาสที่ได้จากบิดามารดา
๕. ทาสที่ช่วยเหลือโทษทัณฑ์
๖. ทาสที่เลี้ยงไว้ยามข้าวยากหมากแพง
๗. ทาสเชลย

พระสงฆ์

เป็นกลุ่มฐานะพิเศษ พระสงฆ์ได้รับการ
ยกเว้นไม่ต้องถูกเกณฑ์แรงงานตลอดเวลา
อุปสมบท มีหน้าที่ศึกษาหลักธรรมมีการสอบ
ความรู้ทางธรรม

โครงสร้างทางสังคม

กิจกรรม อโยธยา แลกเปลี่ยนเรียนรู้โครงสร้างทางสังคมในสมัยอโยธยา และบันทึกความรู้

ลักษณะโครงสร้างสังคม สมัยอโยธยา

(สามารถดาวน์โหลดได้ที่ www.dltv.ac.th)

กิจกรรม

“Who Am I : ฉันเป็นใคร”

โครงสร้างทางสังคม

กิจกรรม Who am i ? ฉันคือใคร

คำชี้แจง : ให้นักเรียนยกตัวอย่างบุคคล หรือบุคคลจากภาพยนตร์ที่นักเรียนรู้จักลงในลำดับ
โครงสร้างทางสังคมของอาณาจักรอยุธยาให้ถูกต้อง

พระมหากษัตริย์

พระบรมวงศานุวงศ์

ขุนนาง

พระสงฆ์

ไพร่

ทาส

โครงสร้างทางสังคม

เฉลยกิจกรรม Who am i ? ฉันคือใคร

คำชี้แจง : ให้นักเรียนยกตัวอย่างบุคคล หรือบุคคลจากภาพยนตร์ที่นักเรียนรู้จักลงในลำดับ
โครงสร้างทางสังคมของอาณาจักรอยุธยาให้ถูกต้อง

พระมหากษัตริย์

สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑
สมเด็จพระนารายณ์
มหาราช

พระบรมวงศ์ศานุวงศ์

เจ้าฟ้าอภัยทศ
สมเด็จพระเจ้าฟ้าไชย

ขุนนาง

พันท้ายนรสิงห์
เจ้าพระยามหาเสนา
(แสน)

พระสงฆ์

สมเด็จพระพนรัตน์

ไพร่

ไพร่ทหลวง

ทาส

ทาสในเรือนเบี้ย

บทเรียนครั้งต่อไป

เรื่อง พัฒนาการทางด้าน
ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

สิ่งที่ต้องเตรียม

ใบกิจกรรม

โย่งไปโย่งมาเส้นสายความคิด

(สามารถดาวน์โหลดได้ที่ www.dltv.ac.th)

ใบความรู้เรื่องโครงสร้างสังคมสมัยอยุธยา

สังคมสมัยอยุธยา

กรุงศรีอยุธยาปกครองรูปแบบที่มีกษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข ที่มีอำนาจสูงสุดในการปกครอง แผ่นดินพระองค์ทรงมอบหมายให้พระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางปกครองดูแลเมืองลูกหลวง หลานหลวง และเมืองหน้าด่านต่างพระเนตรพระกรรณส่วนเมืองประเทศราชมีเจ้านายในราชวงศ์เก่าปกครอง ขึ้นตรงต่อกรุงศรีอยุธยาเมืองราชธานี สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทรงปฏิรูปการปกครองลดทอนอำนาจหัวเมือง ทรงแยกการบริหารราชการแผ่นดินออกเป็น 2 ฝ่าย คือฝ่ายทหาร มีสมุหพระกลาโหมเป็นผู้รับผิดชอบ ฝ่ายพลเรือน มีสมุหนายกเป็นผู้รับผิดชอบ ในฝ่ายพลเรือนนั้นยังแบ่งออกเป็น ๔ กรม หรือจตุสดมภ์ คือสี่เสาหลัก ได้แก่ กรมเวียงหรือนครบาลทำหน้าที่ปกครองดูแลบ้านเมือง กรมวังหรือธรรมาธิการ ทำหน้าที่ดูแลกิจการที่เกี่ยวข้องกับงานต่างๆ ในพระราชวังและราชสำนัก กรมคลังหรือโกษาธิบดี ทำหน้าที่ดูแลด้านการค้า และการต่างประเทศกรมนา หรือเกษตรธิการ ทำหน้าที่ดูแลเรื่องเกษตรกรรม ซึ่งรูปแบบการปกครองนี้ใช้สืบต่อมาตลอดสมัยอยุธยา

สังคมอยุธยามีการแบ่งเป็นชนชั้นต่างๆ แยกเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ ชนชั้นสูงหรือมูลนาย ประกอบด้วยพระมหากษัตริย์ ทรงมีพระราชอำนาจสูงสุดในฐานะพระประมุข ระดับรองลงมาคือ พระบรมวงศานุวงศ์ เจ้าเมืองและขุนนาง ซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ระหว่างพระมหากษัตริย์กับราษฎรสามัญชนทำหน้าที่ควบคุมชนชั้นใต้ปกครอง นั่นก็คือ ไพร่และทาส

ไพร่ คือพลเมืองสามัญ เป็นคนส่วนใหญ่ของสังคม ซึ่งกฎหมายกำหนด ให้ไพร่ต้องสังกัดมูลนาย เป็นระบบควบคุมกำลังคน ของทางราชการ ไพร่ถูกเกณฑ์แรงงานไปทำราชการให้หลวงปีละ 6 เดือน แต่หากไพร่คนใดที่ไม่ต้องการจะถูกเกณฑ์แรงงานจะต้องจ่ายเงินหรือสิ่งของเพื่อทดแทนแรงงาน เรียกว่าส่วย แรงงานไพร่จะไม่มีเงินเดือนเป็นค่าตอบแทน แต่สิ่งที่ไพร่จะได้รับคือการปกป้องคุ้มครองจากมูลนายที่ตนสังกัด

ทาส คือแรงงานของมูลนายตลอดชีวิต อันเนื่องมาจากเหตุผลทาง ด้านสงครามด้านเศรษฐกิจ การสืบสายเลือดทาสนั้นจะถูกเลี้ยงดูโดยมูลนายไปตลอดชีวิต

ที่มาของข้อมูล

อุทยานประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา. (๒๕๖๓). สังคมสมัยอยุธยา.

สืบค้นเมื่อ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๕ จาก <https://www.finearts.go.th/ayutthayahistoricalpark/category/history>

ใบความรู้ เรื่อง ลักษณะโครงสร้างสังคม สมัยอยุธยา

(สามารถดาวน์โหลดได้ที่ www.dltv.ac.th)

โครงสร้างทางสังคม

กิจกรรม อโยธยา แลกเปลี่ยนเรียนรู้โครงสร้างทางสังคมในสมัยอโยธยา และบันทึกความรู้

ลักษณะโครงสร้างสังคม สมัยอโยธยา

(สามารถดาวน์โหลดได้ที่ www.dltv.ac.th)